

VỀ VẤN ĐỀ QUẢN LÝ VĂN HÓA TRONG BỐI CẢNH CHUYỂN SANG CƠ CHẾ THỊ TRƯỜNG

(Trích tham luận của Ô. TRẦN HOÀN, Đoàn đại biểu Quảng Bình, tại Đại hội VII)

Báo cáo chính trị đã nêu rõ: "Chuyển mạnh sang nền kinh tế hàng hóa nhiều thành phần, vận động theo cơ chế thị trường có sự quản lý của Nhà nước là hoàn toàn cần thiết để giải phóng và phát huy được các tiềm năng sản xuất trong xã hội". Song thực tế cho thấy (như bản báo cáo đã phân tích), bản thân nền kinh tế thị trường không phải là "liều thuốc vạn năng", và cùng với sự kích thích sản xuất phát triển, nó cũng là môi trường thuận lợi để nảy sinh và phát triển nhiều loại tệ nạn xã hội.

Chính vì chưa lường trước được điều đó, lại chưa được bàn một cách thấu đáo (kể cả từ Trung ương Đảng và Chính phủ) để nhất trí quan điểm về sự thống nhất giữa mục tiêu chính sách kinh tế và chính sách văn hóa xã hội nhằm phục vụ con người mà trước hết phục vụ nhân dân lao động; quan điểm về sự thống nhất giữa tăng trưởng kinh tế với công bằng và tiến bộ xã hội, nên nhận thức, quan niệm về các sản phẩm văn hóa tinh thần còn thiếu nhất quán, thiếu cân nhắc để có những chủ trương, quyết sách đúng, vừa ngăn ngừa được những hệ quả tiêu cực của cơ chế thị trường, vừa đảm bảo điều kiện và môi trường cho sự phát triển nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc.

Một vấn đề nổi cộm lên hiện nay là trong hoàn cảnh chuyển sang cơ chế thị trường, sản phẩm văn hóa tinh

thần có là hàng hóa không? Nếu đối xử nó như là hàng hóa thông thường, thì giải quyết những nhu cầu về phúc lợi văn hóa xã hội bức thiết cho quần chúng như thế nào và bằng chính sách gì? Những nghịch lý chúng tôi nêu trên, phải chăng đó là kết quả không tránh khỏi của việc cào bằng, coi sản phẩm văn hóa tinh thần đều là hàng hóa thông thường như mọi thứ hàng hóa khác. Vì vậy nó buộc phải chịu sự tác động nghiệt ngã của qui luật giá trị, quy luật cạnh tranh và quy luật phá sản, quy luật "khách hàng là thượng đế", đồng tiền nghiêm nhiên trở thành người chỉ huy, định hướng thật sự cho từng sản phẩm văn hóa từ hình thức đến nội dung. Câu hỏi được đặt ra một cách khẩn thiết là sự quản lý của Nhà nước phải làm gì và như thế nào, để những sản phẩm văn hóa tinh thần làm đúng chức năng cao cả của nó là những công cụ xây dựng nền văn hóa mới, con người mới, thỏa mãn nhu cầu thẩm mỹ đúng đắn của nhân dân và đấu tranh chống lại sự xâm nhập, phá hoại của các lực lượng thù địch.

Theo chúng tôi, một khi đã chuyển sang cơ chế thị trường, thì nói chung, nhiều sản phẩm văn hóa tinh thần phải chịu sự chi phối của thị trường. Song vì sản phẩm văn hóa tinh thần còn có tính đặc thù của nó, là sản phẩm của trí tuệ, có chức năng xây dựng con người; và quyền được hưởng thụ văn hóa một cách công bằng còn là một

TỪ ĐẠI HỘI 7

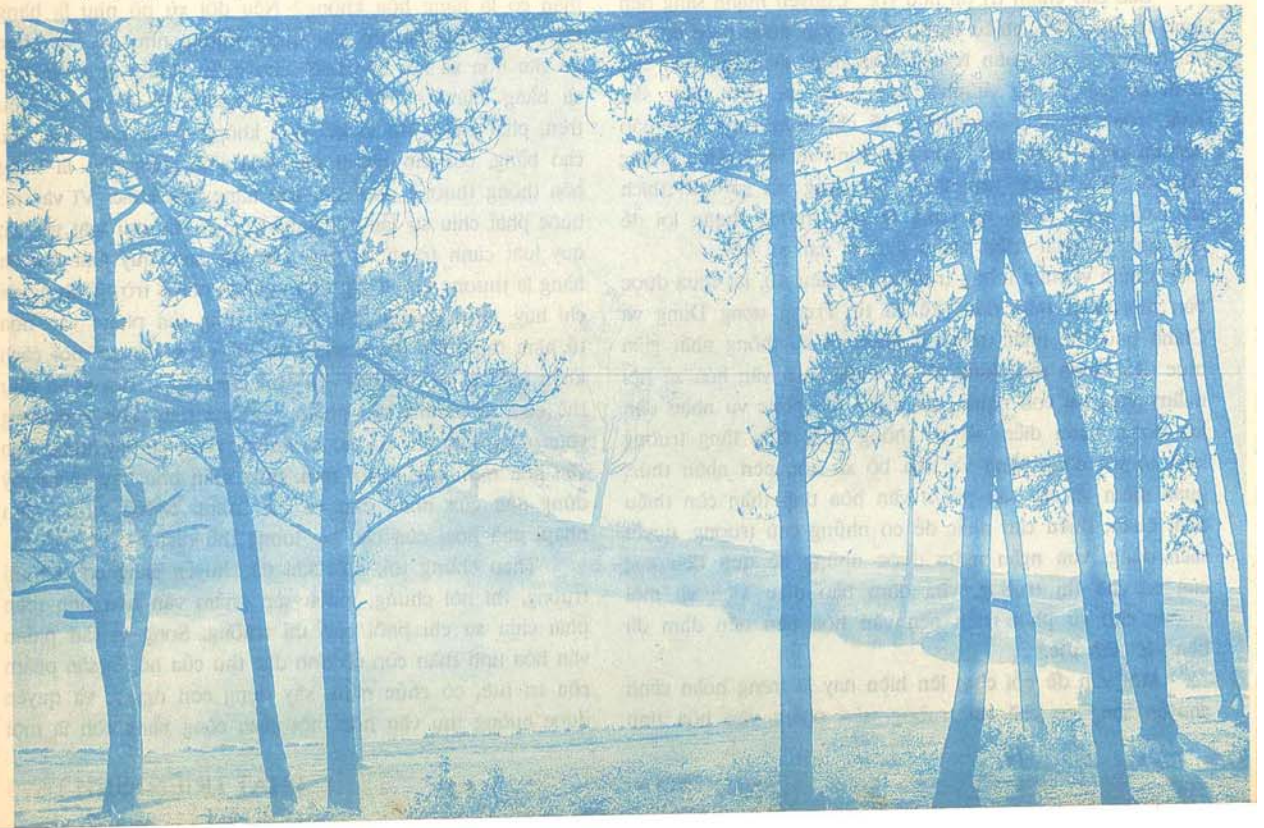
đặc trưng của chế độ xã hội chủ nghĩa, nên phải xem nó là "một thứ hàng hóa đặc biệt". Chính Hồ Chủ tịch trong Sắc lệnh 003 ngày 18/6/1957 đã nêu rõ: "Hoạt động xuất bản, bất kỳ là của một cơ quan Nhà nước, chính đảng, đoàn thể nhân dân, đều không phải là một hoạt động có tính chất đơn thuần kinh doanh, mà là một hoạt động văn hóa có ảnh hưởng nhiều đến việc giáo dục tư tưởng của nhân dân, cho nên hoạt động xuất bản phải nhằm phục vụ quyền lợi của Tổ quốc, của nhân dân, xây dựng và bảo vệ chế độ..."

Vậy đối xử với loại hàng hóa đặc biệt này thế nào cho đúng, trong lúc ngân sách ta còn ít, và không thể trở lại thời kỳ mọi hoạt động văn hóa đều được bao cấp tràn lan như trước đây? Có chính sách và biện pháp gì để vừa tiếp thu được tiến bộ mới của thế giới, đồng thời ngăn chặn được âm mưu nham hiểm của kẻ thù đang mong muốn "tràn ngập lãnh thổ" chúng ta bằng thứ văn hóa phản động và đồi trụy, và hoạt động văn hóa thông tin thực sự phục vụ nhân dân? Đây là một vấn đề đòi hỏi có sự tác động và quản lý chặt chẽ của Nhà nước bằng pháp luật, kế hoạch chính sách và nhiều công cụ khác một cách đồng bộ, đặc biệt là có sự phối hợp hoạt động của các cấp ủy Đảng, Nhà nước, quân đội và các đoàn thể quần chúng dưới sự lãnh đạo chặt chẽ của các cấp ủy Đảng từ trung ương tới cơ sở.

Từ suy nghĩ trên, chúng tôi mạnh dạn đề xuất một số biện pháp sau đây:

Một là: Trên cơ sở nhận thức đúng về vị trí, tác dụng của công tác tư tưởng và văn hóa nói chung, và công tác văn học nghệ thuật nói riêng, cần có ngay những biện pháp hữu hiệu nhằm thực hiện quan điểm về sự thống nhất mục tiêu của chính sách kinh tế và chính sách văn hoá-xã hội; quan điểm về sự thống nhất giữa tăng trưởng kinh tế với công bằng và tiến bộ xã hội. Quan niệm và biện pháp nói trên, phải được quán triệt trong Đảng, chính quyền và mọi ngành hoạt động xã hội, từ trên xuống dưới, từ trong ra ngoài.

Hai là: Từ quan niệm được thống nhất nói trên, trên cơ sở phát huy cái tốt, ngăn chặn cái xấu; bảo vệ di sản văn hóa dân tộc và sức sáng tạo trong nước, tiếp thu có chọn lọc tinh hoa văn hóa của nhân loại, cần xúc tiến ngay phân loại các sản phẩm văn hóa tinh thần và các tổ chức sản xuất ra nó, phân biệt rành rẽ loại nào là loại có thể đối xử như hàng hóa thông thường (ví dụ: lịch, tranh, văn hóa phẩm...), loại nào có thể xem là hàng hóa đặc biệt cần có chính sách trợ giá để phục vụ nhân dân như tác phẩm nghệ thuật tạo hình, tranh tượng, v.v... loại nào, ở những vùng nào, nhất là đối với miền núi, không nên xem là hàng hóa trong hoàn cảnh hiện nay (như các sự nghiệp thư viện, bảo tàng, phát thanh, truyền hình, sách báo chính trị, công trình khoa học, tác phẩm điện ảnh v.v...), loại nào là loại phải bảo vệ, như các hoạt động nghiên cứu, sưu tầm, giữ gìn và bảo vệ di sản văn hóa truyền thống, v.v...

Từ việc phân loại các sản phẩm văn hóa tinh thần. cần đề ra hệ thống chính sách hợp lý về tài trợ, về vốn, về thuế, về lãi suất vay ngân hàng, về xuất nhập khẩu, về nhuận bút, về quyền tác giả...

Chính sách của từng loại sản phẩm văn hóa tinh thần cũng phải xuất phát từ đường lối quan điểm văn hóa, văn nghệ của Đảng và nhu cầu cũng như quyền được thông tin, được hưởng thụ văn hóa chính đáng của nhân dân lao động. Điều quan trọng có tính chất quyết định là hệ thống chính sách này phải được thể hiện bằng luật lệ và những văn bản pháp quy, có sự phối hợp thống nhất của nhiều ngành liên quan cùng thực hiện. Có như vậy, chính sách mới có hiệu lực, mới đi vào cuộc sống.

Ba là: Có chính sách đầu tư, đổi mới công nghệ cho những ngành, lĩnh vực then chốt, trọng điểm; cho những sản phẩm văn hóa thông tin chủ yếu. Đầu tư thích đáng cho việc phát huy sáng tạo văn hóa, văn nghệ của nhân dân lao động và của các nhà văn hoá, văn nghệ sĩ, cho những tài năng trẻ, cho những mặt hoạt động liên quan đến việc nghiên cứu, sưu tầm, bảo tồn, sử dụng, phát huy di sản văn hóa quý báu của các dân tộc. Đặc biệt không thể coi nhẹ đầu tư cho việc giáo dục thẩm mỹ đúng đắn trong các nhà trường và ngoài xã hội, giúp cho tuổi trẻ hiểu biết di sản văn hóa cha ông, tiếp thu đúng tinh hoa văn hóa của nhân loại, phân biệt cái tốt và cái xấu, có đủ khả năng "miễn dịch" trước các loại văn hóa, văn nghệ xấu độc đang thâm nhập từ nhiều phía.

Bốn là: Kiên quyết quy hoạch, sắp xếp lại các cơ sở sản xuất ra sản phẩm văn hóa tinh thần phù hợp với tình hình của nền kinh tế ta hiện nay. Mạnh dạn xã hội hóa nhiều mặt hoạt động văn hóa để giảm bớt khó khăn cho ngân sách nhà nước. Những cơ sở quốc doanh làm ăn thua lỗ, kém hiệu quả thì phải chuyển sang hình thức khác. Cơ sở nào làm sai chức năng, đi chệch sang hướng thương mại hóa có hại cho việc giáo dục tư tưởng và thẩm mỹ của nhân dân, thì phải uốn nắn hoặc kiên quyết đình chỉ. Đối với những loại hình, loại sản phẩm hay cơ sở sản xuất văn hóa theo đúng định hướng thì Nhà nước cần bảo trợ để giữ vững và phát triển.

Năm là: Khẩn trương củng cố để có bộ máy quản lý và điều hành có hiệu lực từ trung ương đến địa phương có đủ phẩm chất và năng lực để làm công tác quản lý nhà nước ở cả tầm vĩ mô lẫn vi mô. Đây là một nhược điểm lớn của ngành chúng tôi cần được nhanh chóng khắc phục bằng việc sắp xếp lại tổ chức, rà soát, đào tạo và đào tạo lại cán bộ để có đủ sức quản lý lĩnh vực văn hóa, văn nghệ trong hoàn cảnh cơ chế thị trường.

Sáu là: Cần đẩy mạnh hơn nữa công tác nghiên cứu lý luận để có thể giúp chỉ đạo ứng phó kịp thời với các tình huống phát sinh trong quá trình đổi mới và góp phần quan trọng tạo thêm được nhiều sản phẩm văn hóa tinh thần tốt, đẹp và hay.

TH.